

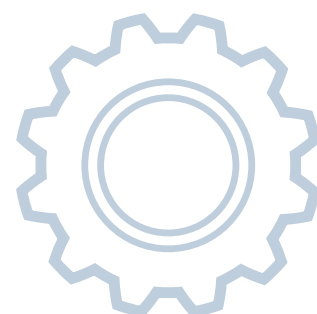
RAPORT

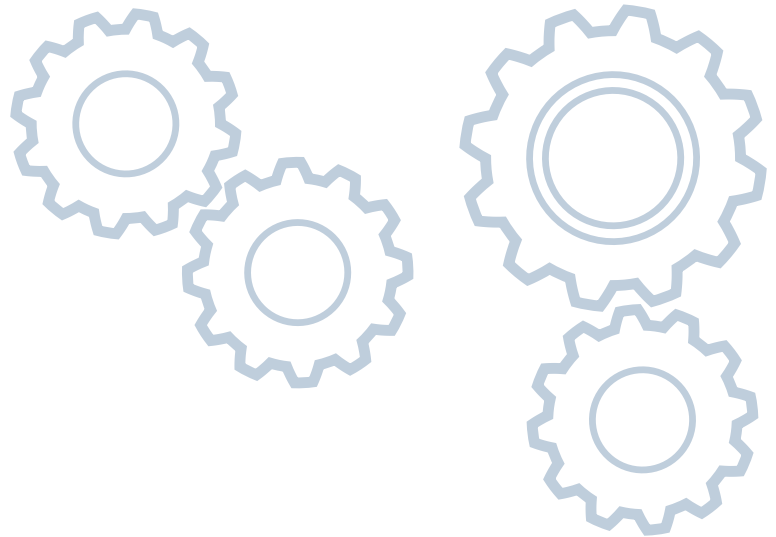
Nauka do naprawy

podsumowanie
pracy ekspertów

redakcja
Anna Bielec, Mariusz Karwowski

Warszawa 2024

Polska Akademia Nauk
Pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa
pan.pl, akademia@pan.pl

Forum Akademickie
ul. Tomasza Zana 38, 20-601 Lublin
forumakademickie.pl, redakcja@forumakademickie.pl

Redakcja
Anna Bielec, Mariusz Karwowski

Opracowanie
Anna Bielec, Biuro Informatyki i Cyfryzacji PAN
Mariusz Karwowski, Forum Akademickie

Projekt graficzny okładki
Aneta Karwowska, Biuro Komunikacji i Informacji Naukowej PAN

Skład:
Andrzej Figatowski, Biuro Komunikacji i Informacji Naukowej PAN

© Copyright
Polska Akademia Nauk

Spis treści

WSTĘP	4
O PROJEKCIE	5
Eksperci	6
Oś czasu	8
REKOMENDACJE EKSPERTÓW I EKSPERTEK	9
REKOMENDACJE ŚRODOWISKOWE	13
Model kariery naukowej: Jarosław Górniak i Katarzyna Starowicz-Bubak	13
Doktoranci i wczesny etap kariery: Monika M. Kaczmarek i Jan Cieśliński	14
Ewaluacja: Agnieszka Chacińska i Dariusz Jemielniak	15
Szkolnictwo wyższe: Monika M. Kaczmarek i Katarzyna Starowicz-Bubak	16
Finansowanie nauki: Michał Tomza i Wojciech Fendler	18
Polska Akademia Nauk: Agnieszka Chacińska i Dariusz Jemielniak	19
Popularyzacja i społeczna rola nauki: Jarosław Górniak i Katarzyna Starowicz-Bubak	20
Administracja: Jarosław Górniak i Dariusz Jemielniak	20
Edukacja: Agnieszka Chacińska i Katarzyna Starowicz-Bubak	21
Etyka i dobre praktyki w instytucjach naukowych: Jarosław Górniak i Jan Cieśliński	22
Otwarty dostęp w nauce: Agnieszka Chacińska i Jan Cieśliński	22
Współpraca nauki z otoczeniem: Monika M. Kaczmarek i Katarzyna Starowicz-Bubak	23

Wstęp

System nauki w Polsce wymaga zmian. Podskórnie wszyscy tak czujemy, ale dobitnie, czarno na białym, pokazała to nasza akcja „Nauka do naprawy”. To bezprecedensowa inicjatywa – po raz pierwszy całe środowisko miało okazję wziąć udział w szerokich, otwartych i transparentnych konsultacjach dotyczących pomysłów na naprawę systemu. Efekty nie pozostawiają wątpliwości – mamy do czynienia z rosnącą potrzebą przemyślenia jego poszczególnych elementów i dostosowania ich do standardów ogólnie przyjętych w świecie nauki.

Zastanawiając się nad sukcesem naszego przedsięwzięcia, doszliśmy do wniosku, że wynika on zarówno z dużej skali nabrzmiałych przez lata problemów tego sektora, ale również z wysokiego poziomu oczekiwań wobec nowego otwarcia w zarządzaniu nim. Zmiana kierownictwa resortu, która nastąpiła w grudniu ubiegłego roku, wyzwoliła w środowisku ogromne nadzieje. To, w jaki sposób zostaną one zagospodarowane, zależy w największym stopniu od determinacji nowych władz ministerstwa i obranego przez nie kierunku działania. Dlaczego jednak w tym procesie nie mieliby współuczestniczyć najważniejsi interesariusze MNiSW – zastanawialiśmy się, uruchamiając naszą akcję.

Swoje uwagi mógł zgłaszać praktycznie każdy. Z możliwości tej skorzystało ponad 700 osób, działających nie tylko w samej nauce, ale również na jej styku z przemysłem. Otrzymaliśmy więc pełne spektrum problemów, z jakimi borykają się polscy akademicy, ale też – i to był jeden z głównych celów naszej akcji – odpowiedzi, jak je rozwiązać, by nie poczynić jeszcze więcej szkód. Wśród zgłoszeń są zarówno zmiany o charakterze „punktowym”, jak i obejmujące szerszy zakres, a co za tym idzie mające znacznie poważniejsze konsekwencje. Co ciekawe, nadesłano bardzo wiele zgłoszeń, z których jedynie niektóre wymagają radykalnego zwiększenia finansowania. Oznacza to, że podniesienie nakładów, choć powinno być priorytetem, nie jest jedynym remedium na bolączki naszej nauki.

Raport z akcji – gotowy zbiór rozwiązań, których wdrożenie powinno przyczynić się do stopniowej poprawy tej dziedziny życia społecznego, która ma kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego kraju – przekazujemy Ministrowi Nauki. Dla zachowania pełnej transparentności dołączamy zanonimizowane dane źródłowe ze wszystkimi zgłoszeniami. Wyrażając, jak sądzimy, nadzieje dużej części środowiska, liczymy, że dokument przyczyni się do nowego, jakościowego otwarcia w polskiej nauce.

DARIUSZ JEMIELNIAK, PIOTR KIERACIŃSKI

O projekcie

„Nauka do naprawy” to wspólne przedsięwzięcie Polskiej Akademii Nauk i „Forum Akademickiego”, które ma na celu zasygnalizowanie najważniejszych – zdaniem środowiska naukowego – problemów i zagadnień wymagających zmian w obecnie funkcjonującym systemie. Akcja rozpoczęła się w połowie grudnia 2023 roku i trwała miesiąc. W tym czasie, za pomocą formularza online, przyjmowane były zgłoszenia propozycji niezbędnych zmian w systemie nauki i szkolnictwa wyższego. Nadsyłało zarówno drobne sugestie techniczno-prawne, jak i większe modyfikacje. Najczęściej, bo aż 267 razy, uczestnicy przypisali swoje zgłoszenie do obszaru finansowania nauki. Znaczna część uwag dotyczyła ewaluacji (195), szkolnictwa wyższego (181), a także spraw doktorantów i wczesnego etapu kariery oraz modelu kariery naukowej (po 159). Zmiany w zakresie etyki i dobrych praktyk w instytucjach naukowych pojawiły się w 140 propozycjach. Konieczność poprawy w administracji wskazano w 91 wpisach, zaś w systemie edukacji i współpracy nauki z otoczeniem po 70 razy. Otwartego dostępu w nauce dotyczyło 54 sugestii, podobna liczba obejmowała pomysły co do popularyzacji i społecznej roli (53) i funkcjonowania Polskiej Akademii Nauk (49). Zgłaszający mogli wskazać w ankiecie więcej niż jeden obszar, którego dotyczy ich zmiana.

Po zakończeniu przyjmowania ankiet, do pracy przystąpili zaproszeni przez organizatorów akcji eksperci, reprezentujący różne obszary nauki i różne ośrodki akademickie w kraju (ich sylwetki publikujemy na kolejnych stronach). Wraz z inicjatorem całego przedsięwzięcia, prof. Dariuszem Jemielnikiem, dokonali analizy nadesłanych kwestionariuszy. Po ożywionych dyskusjach prowadzonych w trakcie kilku spotkań online, spośród wszystkich zgłoszeń wybrali te, które uznali za kluczowe, proponując na ich podstawie katalog zmian koniecznych do wprowadzenia w systemie nauki

i szkolnictwa wyższego. Warto podkreślić, że rekomendacje ekspertów i ekspertek przyjęto w drodze konsensusu: nie ma tu ani jednego pomysłu, co do którego ktoś z tego grona miałby istotne obiekcje.

Wyniki ankiet stały się także przedmiotem debaty online zorganizowanej 15 lutego. W internetowej dyskusji udział wzięli:

- **Dariusz Wieczorek**, minister nauki;
- prof. **Bogumiła Kaniewska**, przewodnicząca Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich, rektorka Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;
- prof. **Marek Konarzewski**, prezes Polskiej Akademii Nauk;
- prof. **Krzysztof Józwiak**, dyrektor Narodowego Centrum Nauki.

Debatę, którą poprowadzili prof. Dariusz Jemielniak i red. Piotr Kieraciński, w serwisie YouTube oraz w mediach społecznościowych (Facebook, X) oglądało kilka tysięcy widzów.

Prezentowany raport jest podsumowaniem akcji „Nauka do naprawy”.

EKSPERCI

prof. **Agnieszka Chacińska** (Międzynarodowy Instytut Mechanizmów i Maszyn Molekularnych PAN) – dyrektorka IMol PAN od momentu powstania placówki w 2020 roku, wcześniej kierowała Centrum Nowych Technologii Uniwersytetu Warszawskiego. Specjalizuje się w zagadnieniach z zakresu biochemii i biologii molekularnej i komórkowej. Liderka projektu ReMedy finansowanego z programu Międzynarodowe Agendy Badawcze Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Jest pierwszą polską badaczką w Niemieckiej Akademii Przyrodników Leopoldina – najstarszej nieprzerwanie istniejącej akademii nauk przyrodniczych i medycznych na świecie.

prof. **Jan Cieśliński** (Uniwersytet w Białymstoku) – od 2020 roku dziekan Wydziału Fizyki UwB, wcześniej na tej uczelni pełnił funkcję dyrektora Instytutu Fizyki i Instytutu Fizyki Teoretycznej. Przed zatrudnieniem w Białymstoku był związany z Uniwersytetem Warszawskim. Zajmuje się fizyką matematyczną, całkowalnymi układami nieliniowymi, geometrią różniczkową, geometrycznymi metodami numerycznymi, różnymi zagadnieniami matematyki stosowanej. Interesuje się także filozofią i socjologią nauki oraz mechanizmami finansowania polskiego szkolnictwa wyższego. W 2016 roku kandydował w wyborach na rektora UwB.

prof. **Wojciech Fendler** (Uniwersytet Medyczny w Łodzi) – z wykształcenia lekarz, pełni funkcję kierownika Zakładu Biostatystyki i Medycyny Translacyjnej UMŁ. Był dyrektorem ds. naukowo-medycznych w Centrum Wsparcia Badań Klinicznych UMŁ. Zajmuje się zagadnieniami narażenia na promieniowanie jonizujące oraz wczesnej detekcji chorób nowotworowych. Jego obecne badania dotyczą onkologii i diabetologii w połączeniu z obszarami biologii molekularnej, medycyny klinicznej i biostatystyki. Realizowane przez zespół prof. Fendlera projekty dotyczą biomarkerów pozwalających na wczesne wykrywanie raka u pacjentów z predyspozycją genetyczną, zmienności glikemii oraz powiązań metabolizmu z nowotworami. W 2020 roku otrzymał Nagrodę NCN w dziedzinie nauk o życiu.

prof. **Jarosław Górniak** (Uniwersytet Jagielloński) – prorektor ds. rozwoju UJ w kadencji 2020–2024, twórca i kierownik Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych UJ. Prowadzi Zakład Socjologii Gospodarki, Edukacji i Metod Badań Społecznych UJ. Specjalizuje się w zakresie metod badań społecznych, metodologii ewaluacji i analizy polityk publicznych, socjologii gospodarki i organizacji

oraz statystycznej analizie danych. Z przeprowadzonych przez niego badań i ekspertyz wielokrotnie korzystały duże międzynarodowe organizacje, jak ONZ (Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju), Bank Światowy, Komisja Europejska.

prof. **Dariusz Jemielniak** (Akademia Leona Koźmińskiego) – profesor zarządzania, posiada habilitację z zarządzania i socjologii. W ALK kieruje Katedrą MINDS (Management in Networked and Digital Societies). Od 2016 roku pracuje też jako faculty associate na Berkman-Klein Center for Internet and Society na Harvardzie. W swoich badaniach analizuje społeczności internetowe za pomocą badań etnograficznych i ilościowych. Jego ważniejsze książki to: „Common Knowledge?” (2014, Stanford University Press), „Collaborative Society” (2020, MIT Press, wspólnie z A. Przegalińską), „Thick Big Data” (2020, Oxford University Press), „Strategizing AI in Business and Education” (2023, Cambridge University Press, wspólnie z A. Przegalińską). Stypendysta Fulbrighta, „Polityki”, Fundacji na rzecz Nauki Polskiej. Od 2015 członek Rady Nadzorczej Wikimedia Foundation. Wiceprzewodniczący Rady Nadzorczej Escola SA. Od 2022 roku wiceprezes Polskiej Akademii Nauk.

prof. **Monika M. Kaczmarek** (Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności Polskiej Akademii Nauk w Olsztynie) – pracuje w Zakładzie Mechanizmów Działania Hormonów IRZiBŻ PAN, od 2011 roku kieruje Laboratorium Biologii Molekularnej w tej placówce. Jej badania skupiają się na poznaniu molekularnych mechanizmów interakcji między potomstwem a matką podczas ciąży w okresie postnatalnym u różnych gatunków zwierząt, od muchy owocowej po człowieka. W 2021 roku została pierwszą kobietą wybraną na stanowisko prezesa Towarzystwa Biologii Rozrodu. Od 2020 roku zasiada w Radzie Narodowego Centrum Nauki.

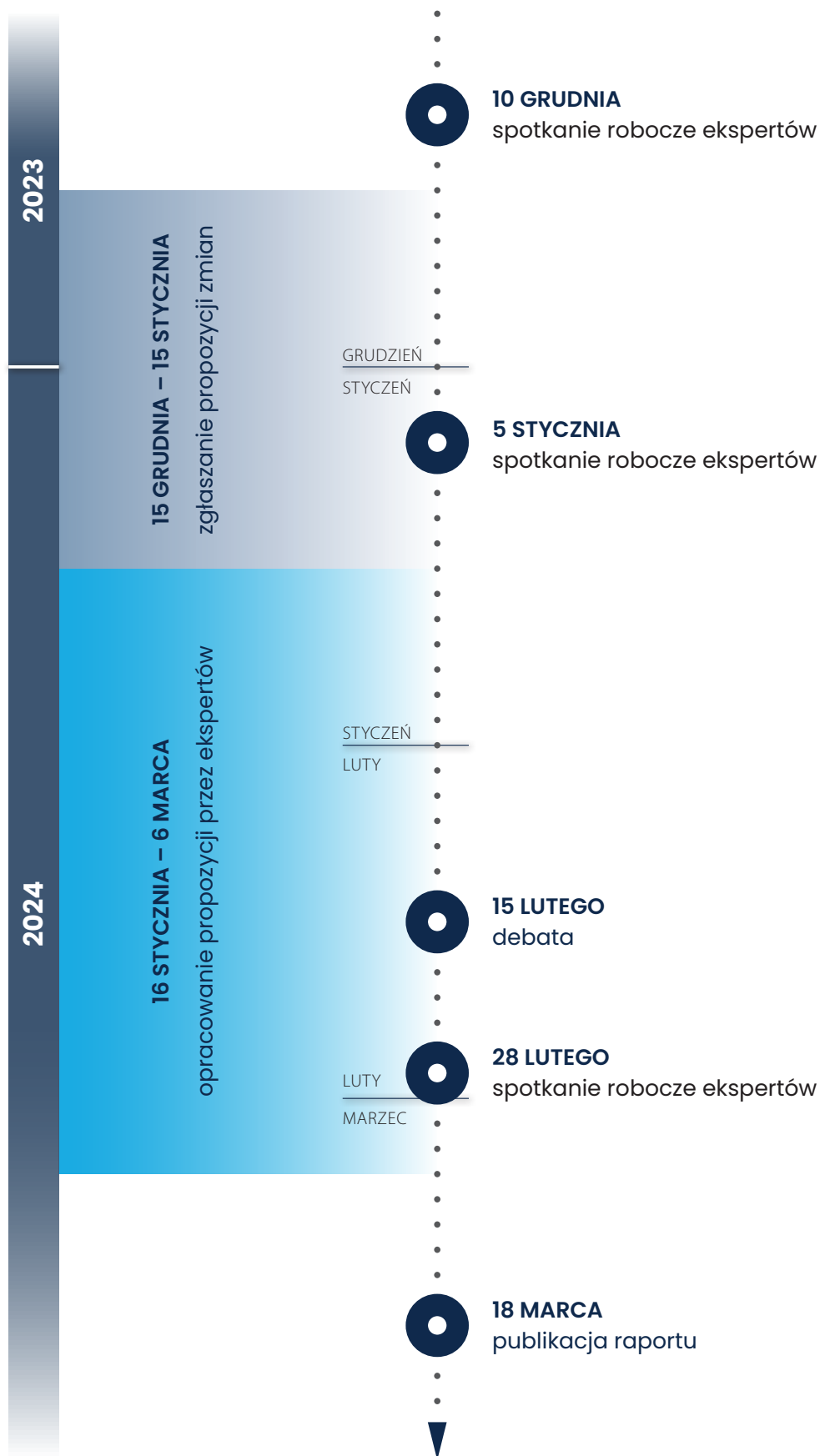
prof. **Justyna Olko** (Uniwersytet Warszawski) – historyczka, socjolingwistka i etnologa, dyrektorka Centrum Zaangażowanych Badań nad Ciągłością Kulturową na Wydziale „Artes Liberales” UW. Specjalizuje się w badaniu (między) kulturowej, społeczno-politycznej i językowej historii Mezoameryki ze szczególnym uwzględnieniem Indian Nahua oraz kontaktu językowo-kulturowego. Zajmuje się także szeroko rozumianą problematyką języków mniejszościowych, różnorodnością językowo-kulturową oraz znaczeniem lokalnych języków dla dobrostanu i zdrowia ich użytkowników. Jest pierwszą polską badaczką, która dwukrotnie została wyróżniona grantem ERC (StG 2012, CoG 2020).

prof. **Katarzyna Starowicz-Bubak** (Instytut Farmakologii im. Jerzego Maja PAN) – neurofarmakolożka z Zakładu Neurochemii IF PAN. Specjalizuje się w strategiach leczenia bólu przewlekłego, zwłaszcza w podnoszeniu skuteczności leczenia bólu neuropatycznego oraz bólu związanego z chorobą zwyrodnieniową stawów. W 2025 roku obejmie stanowisko prezydenta Międzynarodowego Towarzystwa Badań nad Kannabinoidami. W 2012 roku była stypendystką programu L’Oreal Polska dla Kobiet i Nauki, a w 2016 – laureatką Nagrody NCN.

dr hab. **Michał Tomza** (Uniwersytet Warszawski) – pracuje w Instytucie Fizyki Teoretycznej Wydziału Fizyki UW. Specjalizuje się w fizyce i chemii ultrazimnej materii, w tym teorii oddziaływań i zderzeń ultrazimnych atomów, jonów i cząsteczek. W 2022 roku zdobył ERC Starting Grant na realizację projektu „Ultracold polyatomic molecules for controlled chemistry and precision physics”. Dwa lata wcześniej otrzymał Nagrodę NCN. Jest członkiem Akademii Młodych Uczonych PAN.

Rekomendacje ekspertów i ekspertek

MODEL KARIERY NAUKOWEJ

- Uprościć procedurę habilitacyjną od strony formalno-administracyjnej – wprowadzić formularz do zbierania danych w określonym formacie, stworzyć stabilne repozytorium recenzji awansowych.
- Określić jasne oczekiwania awansowe w ramach dyscyplin dotyczące kierowania grantami, odbywania staży, współpracy międzynarodowej (dopuszczać np. brak staży, ale w zamian większe zaangażowanie w innych obszarach).
- Znieść w ustawie o stopniach i tytule podział na naukę światową i krajową.
- Umożliwić wybitnym (spełniającym określone kryteria, np. wygrany grant LIDER, Opus, Sonata, ERC i in.) młodym, ale doświadczonym naukowcom ze stopniem doktora (bez habilitacji) promowanie doktorantów w celu przeciwdziałania procederowi fikcyjnego promotorstwa.
- Wprowadzić realną ewaluację naukowców i otwarte rekrutacje; na wyższych stanowiskach awanse i rekrutacje powinny być ewaluowane również przez ekspertów międzynarodowych.
- W projektach grantowych ich kierownik powinien mieć prawo autonomicznej decyzji w zakresie składu zespołu i przeprowadzenia procesu rekrutacyjnego (w szczególności jeżeli członkowie zespołu są podani z imienia i nazwiska we wniosku grantowym należy odstąpić od fikcyjnej rekrutacji).
- Nie narzucać tego samego sztywnego wzoru kariery dla wszystkich, nie nadregulowywać centralnie, np. w naukach eksperymentalnych kluczowe są zespoły, kluczowy jest więc moment awansu na pozycję lidera grupy (np. pozyskanie grantu ERC Starting, Sonata Bis, Opus i in.).
- Zająć się problemem istniejących mechanizmów wymuszonej mobilności (np. zakazu stanowisk post-doc w jednostce, w której uzyskano stopień doktora), m.in. w NCN, które mogą działać na niekorzyść najlepszych zespołów badawczych.

DOKTORANCI I WCZESNY ETAP KARIERY

- Wprowadzić wyższe uposażenia dla asystentów niezależne od stypendium doktorskiego, umożliwiające uczestnictwo w szkole doktorskiej i dydaktykę na 100%, bez konieczności dorabiania.
- Określić status i prawa pracownicze dla doktorantów (można takie stanowisko roboczo nazwać asystent-doktorant) – chodzi m.in. o wprowadzenie urlopów macierzyńskich, uzyskanie zdolności kredytowej, nałożenie odpowiedzialności za sprzęt.

EWALUACJA

- Reguły ewaluacji, a zwłaszcza progi referencyjne, powinny być przedyskutowane, ustalone i upublicznione przed okresem oceny.
- Przywrócić ewaluację konkretnych jednostek (w miarę jednorodnych, dużych, na pewno $N > 12$), które deklarują określoną dyscyplinę, zamiast ewaluacji abstrakcyjnych dyscyplin *ad hoc* pojawiających się i znikających w wyniku swobodnych deklaracji pracowników.
- Połączyć ewaluację ilościową z ewaluacją jakościową dostosowaną do specyfiki dyscypliny w sposób efektywny kosztowo (przykładowo przez wskazywanie określonej liczby wybitnych publikacji, które będą podlegać ocenie eksperckiej – z uwzględnieniem międzynarodowych recenzentów).

Rekomendacje ekspertów i ekspertek

- Włączyć do oceny faktyczne kryteria punktujące badania transdyscyplinarne i inter/transdyscyplinarne.
- Zracjonalizować listę czasopism punktowanych:
 - wyeliminować czasopisma „drapieżne” (*predatory*) lub znacznie obniżyć ich punktację (UWAGA: wbrew sugestiom niektórych gremiów, nie zadziała tutaj kryterium liczby numerów specjalnych, choć może np. kryterium proporcji artykułów w numerach specjalnych do pozostałych w danym roku);
 - **kontrowersyjne:** jedną z metod eliminacji tego typu czasopism (ściślej: znacznego obniżenia ich punktacji) mogłaby być empiryczna weryfikacja punktacji *post factum*. Czasopisma notujące nadmierny napływ autorów z polską afiliacją (co jest oznaką małej selektywności i niskiego prestiżu) miałyby obniżoną punktację;
 - nasze działania w stosunku do wydawnictw „drapieżnych” powinny odwzorowywać trendy światowe;
 - wypracować punktację dla czasopism opartą o obiektywne kryteria typowe dla każdej z dyscyplin (poza humanistyką – zazwyczaj wskaźnik SJR);
 - **kontrowersyjne:** czasopisma krajowe (spoza Scopusa) umieścić na osobnej liście. Proporcja udziału artykułów z obu list w 3N byłaby ustalana ekspercko i zależałaby od dyscypliny;
 - w wypracowywaniu punktacji wziąć pod uwagę możliwe konflikty interesów – np. rektorzy uczelni mogą być zainteresowani bardziej utrzymaniem pozycji swoich uczelni aniżeli poszukiwaniem najlepszego systemu;
 - nie dopuścić do realizacji absurdalnych postulatów, wedle których każda dyscyplina miałaby mieć jedno czasopismo polskie oceniane na 200 punktów;
 - uwolnić „gorset dyscyplinowy” dla czasopism. Obecne rozwiązanie nierzadko jest interpretowane jako zbyt duże ryzyko odrzucenia publikacji w ewaluacji podczas oceny eksperckiej.
- We wszelkich gremiach doradczych, oceniających i funkcyjnych nie powinny brać udziału osoby, które sprawują funkcje zarządcze w jednostkach.
- Zwiększyć znacząco rozpiętość punktacji.
- Alternatywnie wyeliminować jednolitą listę czasopism punktowanych i wprowadzić ocenę wyłącznie w obrębie dyscyplin na podstawie kryteriów typowych dla tych dyscyplin, łącząc kryteria ilościowe i jakościowe.
- Zerwać z zaokrągleniem slotów, co jest szkodliwe merytorycznie i ma kolosalne wady z punktu widzenia optymalizacji. Ułamkowe sloty powinny być wypełniane w sposób ciągły najcenniejszymi punktami i ucinane dokładnie na poziomie ustalonego limitu, obecnie równego 4.
- Zabronić ekspertom ręcznego podwyższania liczby punktów czasopismom, stosować jednolite miary i kryteria akceptowane w ramach danych dyscyplin.
- Aktualizować punktację czasopism co dwa lata – używać do punktacji średnią wybranego w danej dyscyplinie wskaźnika z ostatnich pięciu lat.
- Poprawić i bardziej zróżnicować (do pięciu stopni) listę wydawnictw punktowanych.
- Wprowadzić nowe kryterium ewaluacji jednostek, związane z doskonałością naukową (ocena ekspercka 10 wybitnych osiągnięć, liczba prestiżowych grantów, liczba publikacji w pismach typu *Science* czy *Nature*). Międzynarodowa ewaluacja jednostek z pomocą zewnętrznych ekspertów (do 10 najważniejszych osiągnięć). Ewaluacja powinna być zastosowana do Top 20% jako jednostki wiodące i bottom 20% jako zagrożone.
- Obok kryterium związanego z publikacjami (bez patentów) oraz kryterium związanego z doskonałością naukową, trzecim mogłoby być kryterium związane z wpływem społecznym, połączone z komercjalizacją, przychodami, patentami, itp.
- Ewaluacja zabiła interdyscyplinarność – powrót do możliwości ewaluacji jednostek niejednorodnych, z całym ryzykiem, jakie niesie to podejście jednostce, która wybierze taki sposób ewaluacji. Mogłoby to zapobiec fikcji w postaci ekwilibrystyki w oświadczeniach pracowników i dopasowań kadrowych.
- W przypadku ewaluacji kryterium wpływu społecznego zaproponować przykładowe wskaźniki oraz rekomendowane sposoby mierzenia wpływu, a także udostępnić w łatwy sposób dane

Rekomendacje ekspertów i ekspertek

z lat ubiegłych. Udostępnić oceny ekspertów przyznane wszystkim opisom wpływów w ostatniej ewaluacji, także oceny po odwołaniach.

- Ujawnić wszystkie dane (zwłaszcza Kryterium II) oraz ostatecznie wyniki wszystkich kryteriów po odwołaniach.
- Wprowadzić kryterium doceniania mobilności w ewaluacji jednostek (liczba cudzoziemców, osób z innych ośrodków badawczych i in.).

SZKOLNICTWO WYŻSZE

- Powiązać wysokie współczynniki kosztochłonności z niskim SSR (ang. *student-staff ratio*). Wysoka kosztochłonność to przede wszystkim zajęcia w małych grupach, a to wymaga odpowiedniego zasobu kadry akademickiej.
- Uczelnie badawcze powinny mieć mniejsze obciążenie dydaktyczne, nie powinny być uczelniami najbardziej masowymi (jak obecnie). Można to osiągnąć poprzez ustanowienie dla nich jeszcze niższego SSR (np. $SSR < 8$) oraz nadanie zerowej wagi studentom I stopnia w algorytmie podziału subwencji.
- Skończyć z nieuczciwą konkurencją wobec uczelni niepublicznych: w przypadku tych, które są nienastawione na zysk, są lepsze naukowo i dydaktycznie, a także efektywne kosztowo, umożliwić prowadzenie bezpłatnych studiów ze środków publicznych (podobnie jak w przypadku przedszkoli, szkół podstawowych i średnich, przychodni, szpitali i in.).

FINANSOWANIE NAUKI

- Powiązać pensję profesora z przeciętnym wynagrodzeniem w sektorze gospodarki (np. dwukrotność) lub minimalną krajową (np. trzykrotność). Podwyżka wynagrodzenia profesora powinna automatycznie skutkować podniesieniem subwencji o (co najmniej) ten sam procent.
- Wrócić do dawnego rozwiązania, jeśli chodzi o BST (tj. dotacja na „badania statutowe” dla uczelni). Należy powiązać ten fundusz z subwencją (np. 5–10%) i rozdzielić to „na badania naukowe w ramach dyscyplin” (najsensowniej: „dla wydziału, instytutu czy dużej katedry”, w zależności od tego, na jakim poziomie ujawni się wystarczająca „jednorodność”, oczywiście $N > 12$).
- Wzmocnić system grantowy, przy czym zrównoważyć proporcje: badania podstawowe vs. komercjalizacja/badania translacyjne/bezpośrednie przełożenie na gospodarkę i społeczeństwo.
- Stworzyć system wsparcia finansowego dla pomysłów na innowacje na etapach wcześniejszych (wzorem Proof of Concept ERC), a także prac o niskich poziomie gotowości, w tym badań podstawowych, które mogą dać początek technologiom.
- Finansować tworzenie centrów doskonałości w zamawianych obszarach, z wykorzystaniem międzynarodowych recenzji i długą perspektywą finansowania.
- Finansować i utrzymywać krytyczną infrastrukturę naukową.
- Poluzować lub znieść limity kosztów zamówień regulowanych przez PZP oraz odbiurokratyzować proces zamówień materiałów i usług w nauce.
- Zlikwidować Akademię Kopernikańską i przenieść jej fundusze do innych agencji.
- W przypadku grantów, które otrzymały tzw. *seal of excellence* i były ocenione wysoko w konkursach takich jak ERC (na ocenę A), a nie zakwalifikowały się do finansowania, zapewnić finansowanie w identycznej kwocie, bez ponownego procesu recenzyjnego.

POLSKA AKADEMIA NAUK

- Procedować projekt ustawy o PAN z 2023 roku.

ETYKA I DOBRE PRAKTYKI W INSTYTUCJACH NAUKOWYCH

- Wprowadzić szybką ścieżkę odbierania stopni/tytułu w przypadku udowodnionego plagiatu, wraz z zasadą zatrutego drzewa (jeśli ktoś plagiatował w doktoracie, traci również późniejszą habilitację lub tytuł).

Rekomendacje ekspertów i ekspertek

- Wprowadzić jasne zasady deklarowania i unikania konfliktu interesów, a także sankcje za naruszenia.
- Umocnić prawnie i finansowo Komisję ds. Etyki w Nauce, dając jej prerogatywy rozstrzygania w sprawach plagiatów i środki na prowadzenie postępowań i zlecenie recenzji.
- Uniemożliwić składanie pozwów w trybie cywilnym za negatywne recenzje naukowe.
- Stworzyć centralne procedury/komisje w zakresie etycznym, dyscyplinarnym i dotyczącym dyskryminacji, niezależne od istniejących w poszczególnych instytucjach, przynajmniej dla spraw, w których zachodzi ryzyko wystąpienia konfliktu interesu na poziomie uczelni lub ryzyko ujawnienia danych poufnych (być może wystarczy nadać jasne uprawnienia i zakres działania istniejącej komisji w PAN); komisje te powinny móc włączać zagranicznych ekspertów.

OTWARTY DOSTĘP W NAUCE

- Przywrócić finansowanie OA na zasadach umowy krajowej w wiodących wydawnictwach naukowych dla czasopism wysoko punktowanych.
- Negocjować dostęp do baz danych na poziomie krajowym jednocześnie z negocjacjami OA. Poprawić znacznie dostęp do prasy specjalistycznej.
- Rozważyć wolniejsze wdrażanie Planu S w Narodowym Centrum Nauki, należącym do cOAlition S, z uwzględnieniem obowiązujących przepisów i zasad otwartości na wszystkich etapach pracy i komunikacji naukowo-badawczej. Dostrzegać jednocześnie pozytywne i negatywne skutki zmian polityki wydawców i ich modeli biznesowych, a także rolę, jaką odgrywają otwarte repozytoria w dostępie do wyników badań finansowanych z krajowych środków publicznych.

Rekomendacje środowiskowe

Model kariery naukowej

Jarosław Górniak i Katarzyna Starowicz-Bubak

PODSUMOWANIE

Habilitacja (temat zgłoszony często w powiązaniu z tytułem profesora):

- postulaty są często sprzeczne (również podniesione w sekcji SZKOLNICTWO WYŻSZE) – od zniesienia habilitacji do jej rozszerzenia i doprecyzowania kryteriów uzyskania;
- potrzeba rewizji procedur habilitacyjnych i profesorskich.

Awans:

- wprowadzenie pozycji doświadczonego badacza;
- wprowadzenie ścieżki analogicznej do „tenure track” dla adiunkta;
- wprowadzenie możliwości awansu w ścieżce dydaktycznej.

Mobilność:

- sprzeczne postulaty i opinie na temat wymogu mobilności w kolejnych etapach ścieżki naukowej, w tym na drodze do bezterminowego zatrudnienia (również zgłoszone w sekcji SZKOLNICTWO WYŻSZE); respondenci są zarówno za, jak i przeciw obowiązkowej mobilności.

Procedury zatrudniania:

- wprowadzenie efektywnych procedur zapewniających zachowanie zasad otwartości, transparentności i konkurencji w zatrudnianiu na uczelniach.

Ewaluacja:

- potrzeba weryfikacji kryteriów ogólnych oraz w specyficznych dyscyplinach;
- weryfikacja podziału na dyscypliny z intencją zmniejszenia ich liczby (np. połączenie literaturoznawstwa i językoznawstwa); analiza z perspektywy barier dla interdyscyplinarności.

Dodatkowe uwagi:

- Wśród propozycji znalazł się szeroko uzasadniany postulat rozszerzenia konkursowego finansowania nauki poprzez łatwiej dostępne, liczniejsze granty typu MAB. Potrzeba ta wynika z konieczności znalezienia środków na rozwój kadrowy bardzo dobrych zespołów naukowych. Do pewnego stopnia potrzeba ta może zostać zrealizowana w ramach programów uczelni (np. IDUB), ale sam postulat skierowania środków na naukę – zdecydowanie zwiększonych – poprzez system konkursowy na rozwój liczniejszych silnych zespołów badawczych jest godny dostrzeżenia. Ma też analogie w wypadku finansowania, na zasadach konkursowych, obiecujących zespołów w wiodących instytucjach europejskich (np. MPI). Nie wymaga on zmian regulacyjnych na poziomie ustawy, ale uruchomienia odpowiednich programów i zapewnienia odpowiednich środków.
- Większość postulatów nie wymaga dla swojej realizacji wprowadzania zmian ustawowych, lecz raczej zmian na samych uczelniach, czy to w zakresie przepisów i rozwiązań wewnętrz-

nych, czy wręcz standardów transparentnego komunikowania. Dotyczy to m.in. postulatów dotyczących ścieżki dydaktycznej, wysokości pensum lub też proporcji obciążeń dydaktycznych i badawczych.

Doktoranci i wczesny etap kariery

Monika M. Kaczmarek i Jan Cieśliński

PODSUMOWANIE

- 1) Najwięcej postulatów dotyczy sytuacji materialnej i socjalnej doktorantów (stypendia, pomoc socjalna i mieszkaniowa). Aspekty te związane są nie tylko z niedostatkami w finansowaniu (w tym z NCN czy ze stypendium), ale również regulacjami prawnymi obejmującymi sam status doktoranta, w tym ubezpieczenie zdrowotne, prawo do urlopu i ochrony w kontekście pracy w warunkach szkodliwych.
- 2) Wydłużenie okresu realizacji IPB oraz umożliwienie przesunięcia terminu obrony dla sytuacji wykraczających poza przypadki wpisane w katalog ustawowy (np. pandemia, urlop ze względu na opiekę nad chorym członkiem rodziny).
- 3) Niwelowanie barier, jakie stwarzane są na poziomie administracyjnym doktorantom i młodym badaczom pochodzącym z zagranicy na stanowiskach typu post-doc.
- 4) Dodatkowe wsparcie dla wybitnych młodych naukowców, umożliwiające swobodny rozwój innowacyjności i doskonałości porównywalny do krajów zachodnich (np. USA, UK).
- 5) Wydłużenie czasu określającego status młodego naukowca (+18 miesięcy za każde dziecko).
- 6) Szereg postulatów dotyczących funkcjonowania szkół doktorskich:
 - usprawnienie i udoskonalenie procesów rekrutacji w celu zapewnienia większej rzetelności i transparentności oceny;
 - poprawa poziomu nauczania w szkołach doktorskich oraz baczne przyjrzenie się terminarzowi IPB (sprzeczne postulaty: wydłużenie vs. utrzymanie obowiązujących ram czasowych);
 - stworzenie możliwości zatrudniania doktorantów (np. na stanowisku asystenta), a z drugiej strony umożliwienie asystentom uczęszczanie do szkół doktorskich;
 - dobrowolność prowadzenia zajęć dydaktycznych przez doktorantów;
 - ujednolicenie zasad odbywania praktyk;
 - zapewnienie wsparcia ze strony doradców kariery naukowej dla doktorantów;
 - likwidacja szkół doktorskich i połączenie studiów II i III stopnia;
 - umożliwienie promotorstwa pracownikom naukowym bez habilitacji i promotorstwa pomocniczego, gdy powołanych jest dwóch promotorów;
 - zmiana procedury przewodu doktorskiego uwzględniająca możliwość poprawy pracy doktorskiej przed obroną.
- 7) Zapewnienie reprezentacji doktorantów w Komisji Ewaluacji Nauki, umocowanie ustawowe Rzecznika Praw Doktoranta KRD oraz zapewnienie przejrzystych zasad wyboru członków Rady Młodych Naukowców.
- 8) Stypendium Ministra Nauki dla wybitnych młodych naukowców: wprowadzenie jasnych i znanych z góry kryteriów oceny (obecnie trzeba zgadywać, jakie publikacje są ważniejsze, a jakie mniej), wprowadzenie waloryzacji stypendium, rozszerzenie listy osób uprawnionych do niego, odejście od sztywnego podziału na dyscypliny (różne dyscypliny mają różną konkurencyjność wewnętrzną).
- 9) Kwestie dotyczące funkcjonowania młodych badaczy w ramach oferty Narodowego Centrum Nauki:
 - powrót do dwóch konkursów PRELUDIUM w ciągu roku;
 - waloryzacja kwoty stypendiów dla doktorantów i studentów;
 - uniezależnienie wypłaty stypendium od konieczności uczęszczania do szkoły doktorskiej;

- przyjrzenie się problemowi wymuszonej mobilności w zatrudnianiu młodych badaczy w projektach (duże jednostki badawcze, tj. UJ, UW), utrudnienia związane z mobilnością dla osób z przyznanym grantem.

Pomysły godne uwagi:

- status młodego naukowca wydłużony o okres 18 miesięcy za każde dziecko;
- zmiana modelu obrony pracy doktorskiej uwzględniająca poprawę pracy doktorskiej przed obroną;
- możliwość międzydziedzinowego nadawania stopnia doktora (a nie tylko międzydyscyplinarnego);
- unormowanie sytuacji stypendiów, również podczas przedłużeń, w tym wprowadzenie równej i godnej stawki podstawowej oraz możliwych do przyznania dodatków (w tym motywacyjnego) we wszystkich szkołach doktorskich w Polsce i zapewnienie na ten cel odpowiednich funduszy z budżetu państwa;
- uregulowanie sytuacji na linii „doktorant-asystent” (np. słuchacz szkoły doktorskiej, ale będący pracownikiem jednostki, o zdefiniowanym wynagrodzeniu z pełnymi prawami pracowniczymi);
- inwestowanie w młodą kadrę, zapewnienie jej swobody i niezależności w działaniu. Zaufanie na wielu szczeblach dla renomowanych grup badawczych i wsparcie dla słabszych, zapewnienie im możliwości rozwoju w oparciu o światowe wzorce, umożliwienie podniesienie poziomu naukowego. Przykłady rozwiązań: 1) wsparcie tych badaczy, którzy otrzymali ocenę A (i wybrane B) w konkursie międzynarodowym typu ERC poprzez uruchomienie z automatu finansowania tych projektów oraz zapraszanie badaczy z zagranicy z oceną A i zaoferowanie im finansowania; 2) wsparcie rozwoju słabszych grup z aspiracjami, np. poprzez wspólnomowanie doktoranta.

Ewaluacja

Agnieszka Chacińska i Dariusz Jemielniak

PODSUMOWANIE

Propozycje sprzeczne:

- zróżnicowane podejście do punktowania publikacji: niektóre propozycje sugerują wprowadzenie odmiennego systemu punktowania dla różnych typów publikacji, podczas gdy inne postulują ujednoczenie kryteriów dla wszystkich rodzajów prac;
- waga cytowań w ocenie naukowej: jedne propozycje zwracają uwagę na znaczenie cytowań jako wskaźnika wartości naukowej, podczas gdy inne podważają wiarygodność cytowań jako jedynego kryterium oceny;
- znaczenie współpracy międzynarodowej: pojawiają się pomysły podkreślające, jak i minimalizujące rolę współpracy międzynarodowej w ocenie naukowej;
- likwidacja „punktozy” i ewaluacja jednostek na podstawie innej niż publikacje, np. oceny eksperckiej czy patentów bądź grantów;
- listy czasopism i punkty: ujawniać przed okresem lub przeciwnie;
- **puszka Pandory**: czyli jak układać listy czasopism i ich punktację, w jakim stopniu czerpać z międzynarodowych wskaźników, jak pozbyć się „drapieżnych” czasopism.

Ciekawe pomysły:

- ujawnienie danych ewaluacji z lat 2017–2021, aby zwiększyć przejrzystość procesu oceny;
- uczciwe ustalanie progów referencyjnych w kolejnej ewaluacji oparte na analizie statystycznej;
- usunięcie metody porównań parami z ewaluacji i zastąpienie jej innymi metodami, które zapewnią bardziej obiektywne rozwiązania;

Rekomendacje środowiskowe

- odejście od systemu slotów na osobę na rzecz systemu, który automatycznie uwzględniałby najlepsze publikacje (np. 200 i 140 pkt) w ocenie jednostki; dopiero po wyczerpaniu tych publikacji system mógłby dobrać do reszty puli publikacje o niższej wartości; byłby to mechanizm premiujący tzw. „lokomotywy”, a zarazem i doskonałość naukową;
- wnioski habilitacyjne i profesorskie składane przez formularz internetowy;
- wprowadzenie funduszy, które mogą być przekazywane na projekty badawcze w zależności od ich aktualnej ważności i potrzeb zamiast sztywnego przydziału na początku roku;
- system premiowania instytucji, które angażują się w międzynarodową współpracę naukową;
- uwzględnienie wielkości jednostki jako elementu ewaluacji;
- weryfikacja punktacji czasopism *post factum*;
- oddzielna lista dla polskich czasopism;
- zautomatyzowanie tworzenia bazy publikacji (PBN) do ewaluacji.

Częste oczywiste pomysły:

- ograniczenie lub eliminacja publikacji w czasopismach uznanych za „drapieżne” w ewaluacji;
- jakościowa ocena dorobku, w tym redukcja slotów;
- modyfikacje w kryteriach oceny dorobku habilitacyjnego, tak aby lepiej odzwierciedlały one rzeczywiste osiągnięcia naukowe;
- wprowadzenie dodatkowych mechanizmów wsparcia dla młodych naukowców, w tym bardziej elastycznych kryteriów oceny ich dorobku;
- walka z plagiatami i ostre normy prawne w przypadku nieetycznych praktyk naukowych.

Szkolnictwo wyższe

Monika M. Kaczmarek i Katarzyna Starowicz-Bubak

PODSUMOWANIE

Zgłoszone postulaty (64) dotyczyły wielu sfer szkolnictwa wyższego, które dla zwiększenia przejrzystości podsumowano poniżej z podziałem na węższe zagadnienia.

System kształcenia

- 1) W związku ze spadkiem jakości kształcenia zaproponowano:
 - wprowadzenie do ewaluacji tzw. „reject factor” dla liczby nieprzyjętych kandydatów lub studentów, którzy nie zaliczyli I roku, aby zapobiegać spadkowi kształcenia wraz ze wzrostem liczby studentów;
 - wprowadzenie podziału kierunków kształcenia na zawodowe i akademickie, dopuszczając przepływ studentów między nimi na poszczególnych stopniach;
 - podjęcie działań mających na celu poprawę jakości kształcenia m.in. uświadomienia istoty działań projakościowych na każdym poziomie uczelni, uelastycznienie procedur, zmniejszenie biurokracji, reformę Polskiej Komisji Akredytacyjnej, nadzór/kontrolę nad tokiem dydaktycznym, rozwiązania eliminujące patologie (np. dyplomy ukończenia studiów na uczelniach bez przeprowadzania jakichkolwiek zajęć i egzaminów), budowanie etosu kształcenia zwiększającego zaufanie społeczne;
 - konieczność podjęcia działań zapobiegających spadkowi jakości kształcenia na kierunkach psychologia i medycyna;
 - przywrócenie ścisłego powiązania dydaktyki z badaniami na uczelniach akademickich – nie powinno być tak, że uprawnienia akademickie są „wypracowywane” przez wąską grupę 12+ osób w N, a dydaktykę (nawet na uczelniach badawczych) może prowadzić ktoś zupełnie inny.

Rekomendacje środowiskowe

- 2) Wskazano potrzebę zmiany przepisów dotyczących zwiększenia liczby godzin zajęć prowadzonych w trybie zdalnym, w szczególności na kierunkach wymagających pracy indywidualnej (np. architektura).
- 3) Postulowano wprowadzenie równości w programach i wymaganiach na studiach wieczorowych i dziennych oraz uelastyczenie mobilności między tymi trybami.

Struktura uczelni

- 1) Pojawiły się sprzeczne postulaty dotyczące etatów dydaktycznych od ich likwidacji, przez zwiększenie prestiżu w oparciu o działania projakościowe (np. wyróżnienia, granty dydaktyczne), po wprowadzenie ścieżki awansu dla dydaktyków opartej o inne kryteria niż dla badaczy.
- 2) Wskazano konieczność zapewnienia wysokich standardów dla kandydatów ubiegających się o stanowiska kierownicze na uczelniach.
- 3) Postulowano potrzebę zmian w przepisach zapewniających autonomię uczelni.
- 4) Pojawił się również postulat dotyczący decentralizacji i przywrócenia podmiotowości wydziałom, również w kontekście powrotu do oceny parametrycznej wydziałów sprzed Ustawy 2.0.
- 5) W związku z zapaścią kadrową zasugerowano utworzenie jednostek kształcących nauczycieli w każdym uniwersytecie.
- 6) Zaproponowano zróżnicowanie struktury zatrudnienia (pracownik dydaktyczny i badawczy) w oparciu o misję jednostki (badawcza, dydaktyczna, zawodowa).
- 7) Wskazano potrzebę określenia minimalnych parametrów dla utworzenia wydziału.
- 8) Postulowano zmianę sposobu wyborów organów uczelni, z uwzględnieniem przedstawicieli wszystkich grup (pracowników naukowych, nauczycieli, doktorantów, etc.) lub przez Radę Dyscypliny.
- 9) Wskazano konieczność reprezentacji młodych pracowników nauki w organach uczelni (np. Senat).

Zatrudnienie i awans

- 1) Zwiększenie i regularna waloryzacja wynagrodzeń w szkolnictwie wyższym wraz z zapobieganiem rozwarstwieniu się płac oraz uregulowaniem kwestii wynagrodzeń dodatkowych (np. z NCN) w celu zwiększenia atrakcyjności zatrudnienia w akademii.
- 2) Szereg postulatów dotyczył pensum dydaktycznego – jednoznacznie wskazały na utrudnienia w pogodzeniu pracy dydaktycznej z nauką. Zaproponowane działania naprawcze to m.in. uelastyczenie pensum, zmiana proporcji wymaganego pensum dla pracowników naukowo-dydaktycznych względem wyłącznie dydaktycznych, uwzględnienie w pensum czasu poświęconego na przygotowanie zajęć, konsultacje, kolokwia, egzaminy we wszystkich terminach.
- 3) Pojawiły się sprzeczne postulaty na temat habilitacji, z jednej strony argumentowano konieczność jej likwidacji, a z drugiej wskazywano konieczność rozszerzenia katalogu wymagań dla osób ubiegających się o ten stopień.
- 4) Zaproponowano zmianę zasad okresowej oceny nauczycieli akademickich w oparciu o oddzielne systemy dla oceny działalności naukowej i dydaktycznej.

Finansowanie (subwencja)

- 1) Kierunki kosztochłonne (np. techniczne) nie powinny być masowe. Obecnie dyscypliny „walczą” o jak najwyższe współczynniki kosztochłonności dla kierunków studiów, bo to generuje większą subwencję. Gdyby to się wiązało z niskim limitem SSR (czyli obniżką subwencji po przekroczeniu tego limitu), to tego typu przepychanki zostałyby ograniczone. Kosztochłonność uzyskałaby sens merytoryczny.

Inne wybrane propozycje:

- ograniczenie dodatkowych zadań administracyjnych spoczywających na pracownikach naukowo-dydaktycznych;
- zwiększenie nakładów na pomoc psychologiczną dla uczelni i zapewnienie odpowiedniej liczby psychologów dla studentów/pracowników uczelni;
- respektowanie zwolnień lekarskich studenta.

Finansowanie nauki

Michał Tomza i Wojciech Fendler

PODSUMOWANIE

Wśród nadesłanych zgłoszeń 150 dotyczyło obszaru finansowania nauki. Tematyka poruszana w tym obszarze skupiała się przede wszystkim wokół: finansowania Narodowego Centrum Nauki (39 zgłoszeń), wynagrodzeń kadry naukowej (21), kwestii dostępności infrastruktury naukowej i modeli finansowania jednostek naukowych (19) oraz prawa zamówień publicznych (13). Wśród postulatów dotyczących NCN zwracano uwagę przede wszystkim na niski poziom finansowania agencji i związaną z tym niską frakcją sukcesu. Wyraźny był również brak zaufania do modelu recenzji anonimowych, zaangażowania recenzentów zagranicznych oraz metodologii podziału środków pomiędzy dziedzinami. Poruszane pojęcie transparentności wskazywało na brak znajomości schematu funkcjonowania NCN i potrzebę informowania środowiska, w jaki sposób przebiega ocena projektów oraz dlaczego ocena punktowa nie jest porównywalna między projektami odrzuconymi w I etapie oceny a zakwalifikowanymi do finansowania. Niskie finansowanie nauki zarówno ze środków grantowych, jak i subwencji było przedmiotem licznych zgłoszeń wskazujących na niski poziom wynagrodzeń oraz problemy z zaszerogowaniem etatów grantowych w ramach finansowania jednostek, a także szczególnie trudną sytuację doktorantów i młodych naukowców. Wsparcie dla naukowców aktywnie aplikujących o granty międzynarodowe w ramach programów typu IDEAS Plus lub „Granty na granty” również było zgłaszane jako mechanizm motywujący naukowców do podejmowania walki o wysoce konkurencyjne, ale i prestiżowe finansowanie. Zagadnieniem podnoszonym w kilkunastu zgłoszeniach był problem dostępności środków na zakup, serwisowanie i współdzielenie dużej (>500 tys. zł) aparatury badawczej, co może skutkować zapaścią systemu wskutek starzenia się i braku adekwatnego serwisowania zakupionego sprzętu wysokiej klasy. Spolaryzowane opinie pojawiły się w zakresie modelu finansowania jednostek wiodących (IDUB) – sugerowano zmianę modelu finansowania lub likwidację programu.

Zestawienie propozycji:

- kwestia zamówień publicznych – respondenci byli w tym zakresie jednogłębni, rekomendując poluzowanie lub wręcz zniesienie limitów kosztów zamówień regulowanych przez PZP oraz odbiurokratyzowanie procesu;
- problem dostępu do prasy specjalistycznej oraz modelu publikacji open access i konieczności finansowania tego modelu publikacji przy niedostatecznym wsparciu finansowym;
- likwidacja Akademii Kopernikańskiej i przeniesienie jej funduszy na inne agencje;
- tworzenie niestandardowych modeli finansowania działań badawczych oraz partnerstwa publiczno-prywatnego w obszarze nauki;
- przemodelowanie programów grantowych na kształt stałego finansowania jednostek/naukowców (Endowed Chairs), grantów pomostowych wspierających naukowczynie w rozwoju kariery naukowej połączonej z macierzyństwem oraz wzmocnienie marki post-doca w Polsce; wprowadzenie nowych rodzajów konkursów NCN dla naukowców z dłuższym stażem (powyżej 10 lat od doktoratu);
- konieczność utrzymania finansowania podstawowego badań naukowych (badania statutowe) – zastąpienie ich subwencją i arbitralne podziały w obrębie jednostek mogą powodować nierówny dostęp do środków finansowych dla naukowców mimo ich istotnego wkładu naukowego w pozycję jednostki w wyniku ewaluacji; zapewnienie stabilnych środków na badania (w przypadku uczelni nie-badawczych to może być nawet rzędu 5% subwencji);
- zmiana systemu oceny wniosków grantowych poprzez wysyłanie do recenzentów projektów bez podanych danych osobowych kierownika projektu;
- wynagrodzenie minimalne profesora powinno się równać przynajmniej dwukrotności średniej krajowej, a asystenta – średniej krajowej;
- ujawnienie ocen zrealizowanych grantów i uwzględnienie oceny w kolejnych wnioskach grantowych.

Pomysły wtórne

Wśród poruszanych postulatów pojawiły się także liczne potrzeby, które w świetle obowiązującego prawa są wspierane lub zostały zrealizowane na przestrzeni ostatnich lat. Świadczy to albo o braku respektowania przez niektóre jednostki obowiązującego stanu prawnego lub też nieświadomości naukowców co do zmieniających się realiów funkcjonowania systemu nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce. Przykładowe kwestie wskazane przez respondentów, które, przynajmniej w pewnym zakresie, wydają się mieć już racjonalne i funkcjonujące rozwiązania przytoczono poniżej:

- zniesienie ograniczeń finansowania doktorantów(-ek) pracujących naukowo i umożliwienie kumulacji dochodów z pracy naukowej, badawczej i dydaktycznej, z uwzględnieniem górnego limitu;
- wspieranie pracy naukowej doktorantów(-ek) w projektach badawczych, w tym zwiększenie liczby stanowisk – także w projektach nie-laboratoryjnych – dla doktorantów(-ek) w celu kształtowania kompetencji naukowych;
- brak projektów badawczych, technologicznych, przedwdrożeniowych, niepowiązanych bezpośrednio z przemysłem, na poziomie TRL3-6, pozwalających rozwijać nowe wynalazki bez konieczności wdrożenia;
- nałożenie obowiązku wydatkowania min. 1% przychodu dużych firm działających w Polsce na współpracę z uczelniami działającymi w Polsce;
- potrzeba większej transparentności: obecnie wiele konkursów na stanowiska w projektach badawczych oraz na stanowiska naukowe i dydaktyczne jest prowadzona w sposób nieprzejrzysty, a informacje o prowadzonych konkursach są trudno dostępne; nie ma również jasnego harmonogramu publikacji ogłoszeń, więc pracownicy(-czki) naukowcy nie są w stanie przewidzieć, w jakich miesiącach mogą pojawiać się nowe ogłoszenia o pracę, a w efekcie niepewność płynności zatrudnienia wciąż jest pogłębiana.

Polska Akademia Nauk

Agnieszka Chacińska i Dariusz Jemielniak

Najciekawsze postulaty:

- wprowadzenie dydaktyki do najlepszych jednostek PAN (A+) i utworzenie elitarnych kierunków studiów na kształt etosu MIT;
- stworzenie nowego formatu sprawozdań rocznych instytutów: nowoczesnego systemu prezentacji w ujednolicony sposób i umożliwiający tworzenie statystyk;
- parytetowy udział młodej kadry naukowej w radach naukowych PAN;
- wprowadzenie międzynarodowych komitetów doradczych/wzbogacenie rad naukowych o członków międzynarodowych;
- międzynarodowa ocena ekspercka przy awansach;
- wprowadzenie systemu przechodzenia członków nieaktywnych zawodowo po osiągnięciu danego wieku dobrowolnie w stan spoczynku (z prawem udziału w zgromadzeniach, bez prawa do głosowania, z podniesieniem uposażenia) i wyboru nowych członków na miejsce członków w stanie spoczynku;
- dynamika instytucjonalna: otwieranie nowych jednostek i zamykanie nieefektywnych o niskim poziomie wyników naukowych.

Najczęściej zgłaszane postulaty:

- obniżenie aktualnie wysokiego średniego wieku członków PAN i osób w gremiach decyzyjnych;
- konieczność reformy PAN.

Zwracano także uwagę na kwestie, które są w bezpośredniej gestii PAN, a zatem częściowo niezależne od systemu nauki, jak np.:

- rozszerzenie bazy mieszkalnej na pobyty krótko- i długoterminowe do dyspozycji doktorantów(-tek) i pracowników(-czek) PAN;
- gospodarka nieruchomościami;
- poprawa sprawozdań instytutów w kierunku syntetycznego ujęcia, skupienie na doskonałości przez korzystanie z ekspertów zewnętrznych;
- stworzenie mechanizmów i zachęt promujących standardy wiodących ośrodków światowych: umiędzynarodowienie, zewnętrzną ewaluację kierowników, zewnętrzne doradztwo, płaską strukturę grup z wiodącą rolą kierownika zrekrutowanego w konkursie oraz ewaluowanego przez gremia międzynarodowe.

Popularyzacja i społeczna rola nauki

Jarosław Górniak i Katarzyna Starowicz-Bubak

PODSUMOWANIE

Wśród ogólnie niewielkiej ilości nadesłanych uwag (11) przeważa potrzeba wsparcia jednostek i/ lub osób zaangażowanych w komunikację społeczną o korzyściach wynikających z odpowiedniego finansowania nauki. Uwagi wymaga też określenie roli debaty naukowej wspierającej (i wskazującej korzyści) dla niektórych przedsięwzięć politycznych, tak aby uniknąć polaryzacji społeczeństwa.

Najczęstsze pomysły:

- ustanowienie funduszu wspierającego projekty z zakresu komunikacji społecznej w celu efektywnego informowania opinii publicznej o długofalowych korzyściach odpowiedniego finansowania nauki;
- zwiększenie roli popularyzatora nauki poprzez stworzenie stanowiska „science communicator”, miejsca dla osoby odpowiedzialnej za przekazywanie wiedzy o badaniach naukowych i kontakt ze społeczeństwem;
- otwarcie nauki (i naukowców) na świat mediów.

Ciekawe pomysły:

- wzmocnienie roli doradczej instytutów badawczych (np. PAN, ale nie tylko) w podejmowaniu decyzji politycznych/zdrowotnych;
- włączenie kryterium „popularyzacja nauki i społecznej roli nauki” do ewaluacji jednostek naukowych i oceny indywidualnej naukowców, a także jako kryterium oceny w trakcie pozyskiwania grantów finansowanych ze środków publicznych.

Administracja

Jarosław Górniak i Dariusz Jemielniak

PODSUMOWANIE

Zaskakująco wiele uwag dotyczących administracji odnosi się do sytuacji w danej uczelni, którą można zmienić poprzez lepsze zarządzanie lub zmianę statutu. Postulaty te nie wymagają w większości (z wyjątkiem likwidacji rad uczelni) zmian ustawowych. Specjalnej uwagi i pogłębionej, eksperckiej analizy wymaga obszar zamówień publicznych, gdzie zapewne potrzebna byłaby pro-

cedura legislacyjna. Zgłoszone pomysły dobrze ilustrują problemy generowane przez zamówienia publiczne. Rozwiązania nie są jeszcze w pełni wypracowane.

Najciekawsze postulaty:

- sformalizowanie procesu recenzji doktoratów, habilitacji i awansów profesorskich (komputerowe wypełnianie recenzji ze stałymi rubrykami, dla doktorantów opcje: akceptacja, pomniejsze poprawki, znaczące poprawki, odrzucenie);
- podwyższenie limitu kosztów dla wymaganego konkursu ofert/przetargu i stworzenie możliwości stałej współpracy z wybranym dostawcą (preferowany dostawca), wyłączenie zakupów na potrzeby badań naukowych z zamówień publicznych;
- dofinansowanie celowe rozwoju infrastruktury opiekuńczej uczelni (żłobki, przedszkola, kąpielice malucha) dla osób pracujących, kształcących się w szkołach doktorskich i studiujących.

Najczęstsze postulaty:

- poluzowanie gorsetu regulacji dotyczących zamówień publicznych.

Kontrowersyjne postulaty:

- ograniczenie autonomii uczelni.

Edukacja

Agnieszka Chacińska i Katarzyna Starowicz-Bubak

PODSUMOWANIE

Główne zagadnienia dotyczyły jakości kadry (podobnie jak w SZKOLNICTWO WYŻSZE) oraz niezmiernie ważnej roli procesu akredytacji (rola Państwowej Komisji Akredytacyjnej), szczególnie na takich kierunkach, jak psychologia i medycyna.

Częste postulaty:

- podniesienie rangi dydaktyki i etatów dydaktycznych – postulat zmiany przelicznika finansowania pracownika uczelni tak, by zatrudnianie dydaktyków nie oznaczało pogorszenia warunków finansowania uczelni.

Ciekawe postulaty:

- przygotowanie dla kierunków studiów mapy kompetencji absolwenta, które zwiększają szansę na karierę zawodową wykorzystującą profil kształcenia;
- dopasowanie przedmiotów do wymagań kompetencyjnych.

Kontrowersyjne postulaty:

- wprowadzenie czesnego za studia w wymiarze mikro w wysokości około 1000 euro, co miałyby przeciwdziałać patologii szkół wyższych rozdających dyplomy za dotację na studenta.

Inne postulaty:

- zwiększenie liczby miejsc w akademikach publicznych;
- bardziej rygorystyczne przestrzeganie prawa pracy na uniwersytetach (*postulat zgłoszony prawdopodobnie w błędnej kategorii – przyp. red*);
- odejście od „modelu pruskiego” w nauczaniu, likwidacja ocen w formie stopni, „wyjście z ławek”, korzystanie z nowych technologii, nacisk na rozwój kompetencji miękkich.

Etyka i dobre praktyki w instytucjach naukowych

Jarosław Górniak i Jan Cieśliński

Częste postulaty:

- powołanie centralnego organu rozstrzygającego w zakresie etyki badań naukowych i egzekwującego kodeks etyki (postulat ten jest wynikiem postrzeganej niesprawności systemu zdecentralizowanego);
- centralizacja procedur dyscyplinarnych (postulat ten jest wynikiem postrzeganej nieskuteczności procedur na uczelni);
- bardziej skuteczne przeciwdziałanie niewłaściwym relacjom na uczelni, w tym mobbingowi i plagiatom;
- powołanie rzecznika praw akademickich (także z sugestią: na szczeblu centralnym);
- potrzeba do decentralizacji i rozszerzenia parametryzacji (punktowania) na inne obszary aktywności akademickiej – wyraźnie wynikająca ze złych doświadczeń osobistych i braku zaufania;
- rozszerzenie losowania recenzentów na wszystkie szczeble awansu;
- zwiększenie transparentności w procesach przyznawania nagród i środków na badania;
- zwiększenie transparentności w procesach rekrutacji do pracy na uczelniach;
- wymuszenie mobilności młodych naukowców.

Kontrowersyjne postulaty:

- obowiązkowe działania preceptoralne (na wzór szkoleń BHP) dotyczące etyki naukowej i zasad współżycia w jednostce naukowej;
- przywrócenie regulacji poprzedniej ustawy dotyczących kompetencji Rad Wydziałów i Senatu czy ustawowo określonego, kolektywnego sposobu powoływania dziekanów, co oznaczałoby odejście od zasad autonomii organizacyjnej uczelni;
- utrzymanie stopni i tytułów oraz ścisłego sparametryzowania możliwości ich uzyskania, a z drugiej strony – zniesienie habilitacji i tytułu profesora;
- wyprowadzenie poza uczelnię procedowania spraw związanych z mobbingiem, rozwiązywaniem sporów i mediacją.

Inne postulaty:

- zwiększenie znaczenia cytowań w miejsce dziedziczenia prestiżu czasopism – punktów za ułożenie tekstu w określonym wydawnictwie;

Otwarty dostęp w nauce

Agnieszka Chacińska i Jan Cieśliński

PODSUMOWANIE

Zdecydowana większość respondentów postuluje zwiększenie funduszy na dostęp do publikacji i/ lub poszerzenie zasobów Wirtualnej Biblioteki Nauki, czyli zapewnienie najszerszego możliwego dostępu do publikacji. Organem, z którego rekomendacji minister podejmowałby decyzję byłby KraKon. Postulowano również zwiększenie poziomu finansowania, a także zwiększenie transparentności zasad dotyczących ponoszenia kosztów open access.

Ważny postulat:

- monografia cyfrowa powinna być formalnie uznawana za monografię (analogicznie do artykułów).

Kontrowersyjne postulaty:

- powołanie KraKON-a;
- filolodzy jako tłumacze prac naukowych.

Postulaty nieuzasadnione w wystarczający sposób:

- wzrost środków na publikacje open access;
- ograniczenie roli „drapieżnych” czasopism oraz problematycznych sposobów ewaluacji pracy naukowców (opartych wyłącznie na kryteriach ilościowych).

Współpraca nauki z otoczeniem

Monika M. Kaczmarek i Katarzyna Starowicz-Bubak

PODSUMOWANIE

Postulaty obejmowały zarówno uwarunkowania w zakresie współpracy z otoczeniem gospodarczym występujące w instytucjach naukowych, jak i stworzone na poziomie ogólnokrajowym.

Propozycje dotyczące jednostek naukowych:

- stworzenie ciał doradczych oraz systemu szkoleń i konsultacji dla pracowników naukowych celem zwiększenia świadomości i intensyfikacji współpracy z otoczeniem gospodarczym;
- zwiększenie wsparcia administracyjnego ukierunkowanego na współpracę z podmiotami gospodarczymi;
- uwzględnienie działalności komercyjnej jednostek na zasadach rynkowych;
- utworzenie ścieżki kariery „przedsiębiorczej” – obok naukowej i dydaktycznej – na uczelniach.

Propozycje dotyczące rozwiązań na poziomie krajowym:

- konieczność uwzględnienia wszystkich jednostek sektora nauki w KPO;
- stworzenie systemu wsparcia finansowego pomysłów na innowacje na etapach wcześniejszych (etap badań przemysłowych, od TRL2; wzorem Proof of Concept ERC), a także wsparcie prac na niskich poziomach gotowości (w tym badań podstawowych), które mogą doprowadzić do powstania technologii;
- konieczność budowania sieci kontaktów i współpracy naukowców, przedstawicieli biznesu oraz społeczeństwa, które umożliwiłyby sprostanie wyzwaniom społecznym i gospodarczym kraju (platforma wymiany informacji, cykliczne kongresy branżowe, ogólnopolskie centrum ds. komercjalizacji, zespół ds. wyzwań społecznych);
- wprowadzenie zmian w systemie podatkowym zachęcających przedsiębiorców do finansowania badań;
- premiowanie w większym stopniu osiągnięć wdrożeniowych w ewaluacji uczelni i jednostek badawczych.

